

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.9.43>

УДК 502.131.1(091)

Д. С. Бутенко,

к. е. н., доцент,

*доцент кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу,
Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7027-7767>

К. В. Тимошенко,

к. е. н., доцент,

*доцент кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу,
Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1231-5355>

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

D. Butenko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Entrepreneurship, Trade and Tourism Business,*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

K. Tymoshenko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Entrepreneurship, Trade and Tourism Business,*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

A HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Стаття присвячена продовженню наукової дискусії щодо уточнення сутності концепції та еволюції сталого розвитку від зародження до сьогодення. Для досягнення поставленої мети в роботі проаналізовано останні публікації за обраною темою. Визначено, що науковці сходяться у думці про наявність суттєвих загроз для майбутніх поколінь, це пов'язують із обмеженням природних ресурсів планети, кліматичними змінами, збіднення культурного потенціалу людства тощо. Тому у дослідженні описані існуючі виклики та шляхи їх подолання з урахуванням особливостей часу реалізації.

Також проведено аналіз становлення концепції сталого розвитку. Визначені передумови формування сучасної парадигми. Зокрема, описано витоки концепції у стародавні часи та формування ідей у XVII–XVIII ст. Представлено складові концепції сталого розвитку. Детально описано роль та внесок Римського клубу у формуванні сталого мислення. Також окрему увагу приділено значенню ООН при інституалізації принципів сталого розвитку. Розглянуто хронологію подій, що сприяли глобалізації та втіленню парадигми сталого розвитку бізнесу та суспільства.

Globalization processes have created the need to introduce new rules of interaction to ensure social welfare and long-term survival in an increasingly interconnected world. Such rules were formally articulated within the framework of the Global Compact at the UN Sustainable Development Summit, where 17 Sustainable Development Goals (SDGs) were defined as a universal agenda for humanity. However, without the active engagement of business entities, achieving these goals remains unattainable; therefore, socially responsible business practices have emerged as a critical factor in shaping sustainable and inclusive development.

The purpose of this study is to advance the academic conversation about clarifying the conceptual content and tracing the evolution of sustainable development from its beginning to today. Within the research framework, a set of factors was identified that may encourage domestic companies to adopt corporate social responsibility (CSR) programs. In particular, the study revealed how CSR

programs influence job choice, which is essential for attracting and retaining the necessary human resources. The analysis also looked at empirical findings on the relationship between CSR practices and investment appeal. Special emphasis was placed on understanding how CSR impacts consumers and its role in boosting corporate profitability.

The article presents the author's definition of "corporate social responsibility" and specifies the goals, actors, functions, and guiding principles for implementing socially responsible business practices. Key CSR domains are considered, including labor relations, environmental stewardship, and consumer relations. The study highlights the significance of public transparency and the open accessibility of information as tools for building a positive corporate image. Existing approaches to the classification of CSR types-particularly within the broader framework of sustainable development strategies-are reviewed. Furthermore, the author proposes an original classification of CSR types based on multiple criteria: alignment with SDGs; type of social responsibility; scope of application; conformity with social norms; action orientation; substantive content; modes of interaction; form of implementation; and degree of responsibility.

The findings contribute to both theoretical and practical discourse by deepening the understanding of CSR as an integral mechanism for advancing sustainable development. The proposed classification provides a structured foundation for further research and offers a practical guide for companies seeking to align their operations with the principles of long-term social and environmental responsibility.

Keywords: concept of sustainable development, Club of Rome, limits to growth, anthropocentric era, environment, sustainable development goals, social component.

Ключові слова: концепція сталого розвитку, Римський клуб, межі зростання, епоха антропоцену, довкілля, цілі сталого розвитку, соціальна складова.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Концепцію сталого розвитку доцільно розглядати з одного боку, як визнану світовими лідерами думок модель поведінки людства в епоху антропоциту, а з іншого, - як бізнес-модель, яка дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля, ефективно використовувати ресурси та сприяти соціальній відповідальності. Історичний аналіз існуючих підходів щодо розуміння сутності та змісту такої складної і багатогранної концепції надасть можливість сформулювати уявлення про те, як сформувати сталу поведінку у виробників та споживачів враховуючі нагальні виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого розвитку вже тривалий час перебуває в центрі уваги як науковців, так і практиків. Зокрема, історії формування концепції, як моделі подолання глобальних проблем людства присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Також жваву дискусію викликають питання пов'язані з розумінням сутності поняття «сталий розвиток», важливістю подій, які вплинули на формування самої парадигми сталості, а також пошуку рішень щодо утримання балансу між обмеженими ресурсами та соціально-економічними наслідками для суспільства.

Аналіз наукової літератури, на нашу думку, доцільно розпочати з фундаментальних праць, наприклад, Дж. Робінсон у своїй праці [1] висловлює цікаву точку зору, що єдиного підходу в тлумаченні сутності поняття не лише не існує, а і не може існувати, адже зміст концепції має змінюватися в залежності від актуальних проблем людства у відповідний період. Також автор зазначає, що поняття сталого розвитку виникло в певному історичному контексті і наводить важливі події у галузі захисту довкілля та утворені організації у той період для підтвердження своєї думки.

Серед вітчизняних науковців особливу увагу історичній ретроспективі стратегії сталого розвитку приділяє С. І. Страпчук у своїй роботі [2], де авторка виокремлює вклад Римського клубу у еволюцію концепції та досліджує роль ООН у визначенні та втіленні її ідей. Також у статті

опрацьовано та систематизовано основні характеристики сталості систем та наведено результати аналізу існуючих точок зору щодо тлумачення дефініції «сталий розвиток» у працях вітчизняних науковців.

Також достатньо цікавою є праця [3] Л. О. Зайцевої, у якій авторка поділяє еволюцію концепції сталого розвитку на три етапи: початковий етап (екологізація науки); політичний етап (популяризація концепції) та етап соціально- економічних проблем. До того ж в роботі авторки наведені існуючі підходи та теорії до розуміння дефініції «сталий розвиток», зокрема, антропоцентричний підхід, еволюційно-циклічна теорія та теорія динамічної рівноваги, системний підхід, неокласичний підхід, неокенсіанський підхід, інституціональний та інфраструктурний, а також описано їх зміст.

В свою чергу О. В. Тарасюк [4] наводить власне бачення існуючих підходів щодо сутності поняття «сталий розвиток» з урахуванням історичної ретроспективи. Також автор поділяє еволюцію концепції сталого розвитку на етапи, до яких відносить: передумови, усвідомлення, становлення, інституціоналізація, глобальна імплементація, інтеграція та прогностичний період.

В. Є. Командровська у своїй праці [5] розглядає становлення концепції сталого розвитку крізь призму переходу від четвертої промислової революції та до економіки 5.0. Авторка також розрізняє та описує дефініції «стійкий розвиток» та «сталий розвиток», але більше зосереджує свою увагу на рівні підприємств, тобто розглядає сталий розвиток, як модель управління бізнесом.

Окрему увагу вітчизняні науковці [6; 7] приділяють становленню концепції сталого розвитку в країнах ЄС, впровадженню стратегій сталого розвитку в контексті євроінтеграції України та адаптації існуючих сталих бізнес-моделей до викликів сьогодення.

Отже проведений аналіз наукової літератури показав, що на думку науковців гідне існування майбутніх поколінь поставлене під загрозу, це пов'язують із обмеженням природних ресурсів планети, кліматичними змінами, збіднення культурного потенціалу людства.

Попри високу актуальність, складність, багатовимірність і значний вплив на суспільні трансформації, чимало аспектів обраної теми дослідження залишаються недостатньо висвітленими. Так, на нашу думку, доцільно провести історичний (ретроспективний) аналіз становлення концепції сталого розвитку з метою виявлення причин, наслідків і взаємозв'язків формування сучасної парадигми розвитку людства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є продовження дискусії щодо уточнення змісту концепції та еволюції сталого розвитку від зародження до сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення сталого розвитку людства сьогодні вважається однією з найважливіших глобальних проблем, перед якою постала світова спільнота. Адже відомо, що людство перебуває на критичному етапі своєї еволюції, що потребує переходу до нової парадигми розвитку, здатної зберігати як людське життя, так і довкілля. Саме концепція сталого розвитку відкриває можливість для такого переорієнтування та формування гармонійного співіснування людини й природи. [7] А розуміння еволюції концепції сталого розвитку дає змогу глибше осмислити її теоретико-методологічні засади, визначити закономірності формування та трансформації підходів до поєднання соціальних, економічних і екологічних аспектів у різні періоди. Визначення етапів становлення концепції дозволяє виявити основні фактори, що обумовили її виникнення та імплементацію на глобальному рівні, а також зрозуміти, як змінювалися пріоритети та механізми реалізації ідеї сталого розвитку під впливом наукового прогресу, глобалізаційних процесів, зростання екологічних викликів і соціально-економічної нерівності.

В деяких джерелах [8] зазначено, що витoki концепції сталого розвитку були висвітлені, ще 400 р. до н. е. давнигрецьким філософом Арістотелем, який висловлював свої погляди щодо «успішного ведення домогосподарств». Проте здебільшого науковці сходяться думки, що формування ідеї сталого розвитку припадає на XVII–XVIII ст. Так, Grober U. [9] наголошує, що одним із перших концептуальних документів у цій сфері

стала праця Ганса Карла фон Карловіца *Sylvicultura economica* (1713), у якій автор уперше сформулював принцип – сталого, безперервного використання лісових ресурсів, без їх виснаження. Цей підхід був відповіддю на загрозу дефіциту деревини в гірничодобувних регіонах Саксонії та передбачав довгострокове планування і збалансоване споживання. На розвиток ідеї вплинули також праці Джона Евеліна (*Sylva*, 1664) та політика французького міністра Кольбера, які акцентували увагу на державному управлінні природними ресурсами та відновленні лісів. Слід зазначити, що У той період деревина виконувала функції не лише будівельного, а й основного енергетичного ресурсу, оскільки широке промислове використання вугілля розпочалося пізніше, внаслідок промислової революції. Інакше кажучи можна простежити логіку ідеї сталого розвитку (не потрібно вирубувати більше дерев ніж висаджуєш), яка полягає у взаємозв'язку між негативним впливом діяльності людини на довкілля та усвідомлення наслідків.

Проте науковці [2] вважають, що справжнім поштовхом виникнення поняття «сталий розвиток» та його залученню до широкого вжитку пов'язане із створенням у 1968 р. Римського клубу. Який представляє собою міжнародне неурядове науково-дослідне об'єднання західної інтелектуальної еліти, до складу якого входять провідні вчені-глобалісти, громадські діячі та політики, серед яких багато лауреатів Нобелівської премії. Організація була заснована з ініціативи італійського економіста та менеджера Ауреліо Печчеї (першого президента клубу) та генерального директора з питань науки ОЕСР Александра Кінга. [10] Члени клубу у 1970 р. запросили Джей Райт Форрестера, який створив перший чорновий варіант моделі системної динаміки світової соціально-економічної системи – модель «Світ-1». У 1971 році було оприлюднено працю «Світова динаміка», в якій представлено модель «Світ-2», яка описувала взаємозв'язки між населенням, промисловим виробництвом, рівнем забруднення, ресурсною базою та продовольчим забезпеченням. Згідно з результатами моделювання, за відсутності відповідних заходів зі зниження споживання природних ресурсів світова соціально-економічна система зазнає колапсу у XXI столітті. Модель

підкреслювала необхідність реформ у політиці задля стабілізації глобального економічного розвитку. [11]

Варто зауважити, що у 1971 р. була заснована неурядова організація захисту природи «Грінпіс» (Greenpeace), яка зокрема привернула увагу людства до відповідальності щодо виготовлення токсичних речовин; глобального потепління; збереження природи океанів і лісів тощо. [13]

У 1972 р. – перша доповіддю Римського клубу, яка викликала широкий міжнародний резонанс і привернула увагу світової спільноти. Основою стала робота Денніса Медоуза (Dennis Meadows) «Межі зростання», описавши модель «Світ-3» і опублікована у книзі «The Limits to Growth». Де представлено результати комп'ютерного моделювання наслідків швидкого зростання населення планети при обмежених природних ресурсах до 2050 р. [10]

В цьому ж році відбулась Стокгольмська конференція, де ухвалили декларацію, яка визначила 26 основоположних принципів охорони навколишнього середовища. Було визнано право людини на свободу, рівність і належні умови життя в екологічно безпечному середовищі. Прийнято план дій із 109 пунктів, реалізацію якого забезпечує Програма ООН з довкілля (ЮНЕП). У межах заходів також засновали Фонд довкілля. На відзначення конференції 5 червня оголошено Всесвітнім днем охорони довкілля. [12]

У 1975 році була опублікована друга доповідь Римського клубу «Людство на роздоріжжі», підготовлена Михайлом Месаровичем і Едуардом Пестелем. [13] У ній розглядаються концепції «органічного зростання» та «збалансованого розвитку». Світова система інтерпретується як цілісний живий організм, у якому кожен регіон і держава виконують специфічну функцію в межах взаємозалежного глобального співтовариства. Автори акцентують на неефективності стихійного економічного розвитку та необхідності запровадження планового управління на глобальному рівні.

У тому ж році Ян Тинберген представив доповідь «Перегляд міжнародного порядку» [13], в якій обґрунтовано необхідність формування нового міжнародного економічного порядку. Запропоновані заходи включали

проведення валютної реформи, регулювання міжнародної торгівлі, збільшення обсягів виробництва продовольства та повноцінну інтеграцію країн, що розвиваються, у систему міжнародного поділу праці.

Відповідно до Всесвітньої хартії природи, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 28 жовтня 1982 року, визначено п'ять фундаментальних принципів, на яких має базуватись будь-яка діяльність людства у взаємодії з природним середовищем, зокрема, питання довкілля, збереження біорізноманіття та раціональне використання природних ресурсів. [14]

У 1983 р. Генеральна Асамблея ООН ініціювала створення Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку (англ. WCED), метою якої було узгодження стратегій економічного розвитку з вимогами екологічної безпеки. Очолила Комісію Гру Харлем Брунтланд – колишня прем'єр-міністерка Норвегії та одна з провідних міжнародних діячок у сфері сталого розвитку. [15] А у 1987 р. Комісія оприлюднила доповідь під назвою «Наше спільне майбутнє» (Our Common Future), яка стала програмним документом сучасної парадигми сталого розвитку. У ній було вперше офіційно сформульовано класичне визначення сталого розвитку як «розвитку, що задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Можна вважати, що це стало основою для нової моделі взаємодії суспільства з природним середовищем, враховуючи економічне зростання, соціальну справедливість і екологічну відповідальність. Доповідь також наголошувала на нерозривному зв'язку між подоланням бідності, рівністю доступу до ресурсів та збереженням навколишнього середовища як ключовими умовами досягнення глобальної стійкості.

Наступною важливою подією у становленні концепції сталого розвитку вважають Другу Конференцію ООН з питань природного середовища та розвитку «Саміт Землі», яка проходила у Ріо-де-Жанейро (1992 р.). Серед підписаних документів особливу роль відводять Декларації Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища (Rio-Declaration) [16] та розвитку та Порядку денному на XXI століття (Agenda 21) [17], в якому кожній країні

рекомендували розробити національну стратегію збалансованого розвитку з урахуванням необхідних природоохоронних заходів. Також у результаті конференції узгоджено рамкову конвенцію ООН щодо змін клімату; конвенцію щодо збереження біологічного різноманіття та декларацію щодо прямого розвитку, охорони та використання лісів. [15] Інакше кажучи документи ООН заклали основу складових сталого розвитку (рис. 1), яка вже у 1994 р. Джоном Елкінгтоном сформувалася у концепцію бухгалтерського обліку, що вказувала на наявність взаємозв'язку між ефективністю бізнесу і екологічною відповідальністю.

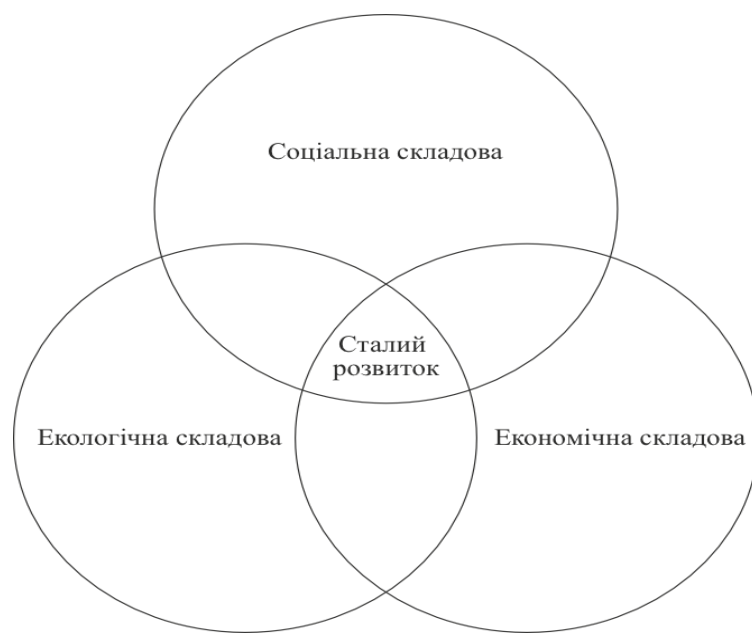

Рис. 1. Складові концепції сталого розвитку

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [18].

У 1997 р. відбулася Спеціальна сесія ООН «Планета Земля +5», яка включала дві важливі події: «Ріо+5» (Ріо-де-Жанейро) та П'ята сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку (Нью-Йорк) засвідчила необхідність перегляду підходів до реалізації принципів сталого розвитку, проголошених у 1992 р. Учасники сесії наголосили, що недостатній прогрес у подоланні екологічних проблем, зростання соціально-економічної нерівності та деградація навколишнього середовища є свідченням того, що проблеми залишаються системними та інтегрованими у соціально-економічну структуру більшості країн. [15]

У 1993 р. відбулася Конференція ООН з проблем прав людини, результатом якої стало прийняття Програми дій, орієнтованої на захист прав і основних свобод людини, що передбачало активізацію і послідовність зусиль у межах міжнародного співробітництва та солідарності. Наступного року в Каїрі відбулася Конференція ООН з питань народонаселення і розвитку. У 1995 р. в Копенгагені було проведено Всесвітню конференцію з соціального розвитку – встановили принципи, цілі та зобов'язання підтримки й розвитку соціальної сфери. Також було прийнято Берлінський мандат, який започаткував системну міжнародну боротьбу зі зростанням викидів вуглекислого газу в атмосферу. Продовженням цієї ініціативи стало укладення у 1997 р. Кіотського протоколу, що зобов'язував розвинені країни та країни з перехідною економікою скоротити або стабілізувати рівень викидів парникових газів. У 1999 р. на Всесвітньому економічному форумі була висунута ініціатива «Глобального договору» – платформи для практичної інтеграції принципів сталого розвитку у бізнес-практики. Цю ідею підтримали близько трьох тисяч компаній, що засвідчило готовність приватного сектору до активної участі у процесах формування глобальної відповідальної економіки. Основними завданнями Глобального договору стали впровадження принципів КСВ, налагодження співпраці між бізнесом, державою і суспільством, а також забезпечення переходу до більш стійкої й відкритої економіки. [3]

Далі у 2000 р. відбувся Саміт Тисячоліття, одна з най глобальніших подій за участю 189 країн Світу у результаті затвердили Цілі розвитку тисячоліття: 1. Подолання бідності; 2. Забезпечення якісної освіти упродовж життя; 3. Забезпечення гендерної рівності; 4. Зменшення дитячої смертності; 5. Поліпшення здоров'я матерів; 6. Обмеження поширення ВІЛ; 7. Сталий розвиток довкілля. Варто відзначити, що Україна приєдналася до саміту та взяла на себе зобов'язання досягти ЦРТ до 2015 р. [19]

Всесвітній саміт ООН 2002 р. в Йоганнесбурзі (ПАР) став важливим етапом у розвитку глобального дискурсу щодо сталого розвитку, підсумувавши десятилітній досвід впровадження рішень Саміту Землі 1992 р.

На «Ріо+10» ухвалили документи: Йоганнесбурзька декларація та План впровадження, які мали на меті конкретизацію глобальних пріоритетів і мобілізацію політичної волі до їх реалізації. У центрі уваги саміту опинились три ключові завдання: подолання бідності, що розглядалося як базова умова для досягнення соціальної справедливості та стабільності; зміна моделей споживання, які спричиняють надмірне навантаження на довкілля та ресурси; раціональне використання природної ресурсної бази, що передбачає збереження екосистем для майбутніх поколінь. [15] Таким чином, саміт в Йоганнесбурзі не лише підтвердив глобальну відданість принципам сталого розвитку, а й вивів на перший план необхідність їх практичного втілення через інтеграцію екологічних, соціальних і економічних політик, а також ефективну систему моніторингу.

Модель планетарних кордонів, представлена у 2009 році, окреслила дев'ять критичних екологічних меж, які людство не може порушити без загрози для стабільного функціонування Земної системи. Зокрема, кліматичні зміни; цілісність біосфери (біорізноманіття); зміни у використанні земель; порушення глобальних біогеохімічних циклів (азоту й фосфору); кислотність океану; використання прісної води; атмосферне аерозольне навантаження; інтродукція нових речовин (нові субстанції) та озонна дірка в стратосфері. Модель підкреслює потребу в негайних діях, спрямованих на зменшення антропогенного тиску на планету, впровадження сталих технологій, економіку замкненого циклу, а також міжнародну екологічну співпрацю та моніторинг для збереження глобального екологічного балансу.

І нарешті на 70 сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2015 р. прийняли комплексні, взаємопов'язані і неподільні 17 цілей сталого розвитку, які стали своєрідними орієнтирами людства та остаточно сформували нову концепцію. Також визначили 169 завдань націлені на усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку, у тому числі нерівності, нестійкого споживання і виробництва, відсутності належної інфраструктури та гідної роботи. А для моніторингу їх виконання розробили 230 індикаторів. [3]

Але вже у 2017 р. вийшла Ювілейна доповідь Римського клубу: «Come On! Капіталізм, короткозорість, населення і руйнування планети» метою якого привернення уваги до наростаючих глобальних викликів, які ставлять під загрозу майбутнє людства. Насамперед йдеться про кризу сучасної економічної моделі, заснованої на короткострокових спекулятивних практиках: понад 98 % фінансових операцій не мають реального зв'язку з розвитком екології чи вирішанні соціальних проблем. Суттєвим чинником екологічного дисбалансу є надмірне споживання заможних країн: 1 % найбагатших продукує в 50 разів більше CO₂ , ніж середній житель планети, а 10 % населення – майже половину глобальних викидів. Водночас світ стикається з перенаселенням, урбанізацією та надмірне споживання ресурсів, що вже призвели до значного впливу на біосферу. [20]

В доповіді відмічаються криза світової системи також проявляється в недосконалоості макроекономічних показників, таких як ВВП, який зростає навіть за рахунок екологічних катастроф і соціальних втрат. Технологічні досягнення (штучний інтелект, генетичні технології, цифровізація) – водночас несуть ризики втрати контролю над ключовими процесами. Фундаментальні виклики торкаються і філософських засад розвитку: спотворене трактування ідей А. Сміта, Д. Рікардо та Ч. Дарвіна підкріплює нинішню модель неоліберального капіталізму. Підвищення соціальної справедливості, екологічної відповідальності та переосмислення цінностей є необхідними умовами для досягнення стійкого розвитку. [21]

Розглядаючи останні події, починаючи з 2018 р. звіти Римського клубу спрямовані на оцінку досягнень людства щодо досягнення ЦСР, визначеню існуючих протиріч та пошуку шляхів втілення принципів концепції сталого розвитку. (табл. 1)

Таблиця 1. Узагальнення інформації щодо змісту актуальних звітів та публікацій Римського клубу [21]

2018	Трансформація можлива (Transformation is Feasible)	Представлено 4 сценарії розвитку до 2050 року (Same, Faster, Harder, Smarter) модель Earth3; лише сценарій Smarter, заснований на системній трансформації, дозволяє досягти більшості ЦСР у межах планетарних кордонів. Визначено 5 шляхів змін: відновлювана енергія, стало продовольство, нові моделі розвитку для бідних країн, скорочення нерівності, реформи в освіті та гендерній рівності.
2019	Сталий розвиток: подолання бар'єрів (Sustainable Action: Overcoming the Barriers)	Дослідження бар'єрів на шляху до сталого розвитку та пропозиція рішень для різних рівнів – від індивідів до міжнародних організацій. Розглядаються причини повільного прогресу, серед яких корупція, неправильні стимули, марність зусиль. Книга пропонує дорожню карту для досягнення ЦСР та формування системних змін.
	Управління трансформаціями на шляху до сталого розвитку (Stewarding Sustainability Transformations)	Представлено концепцію колективного управління (Collective Stewardship) для реалізації Цілей сталого розвитку з урахуванням планетарних кордонів. Пропонуються практичні інструменти трансформаційного управління, що базуються на міждисциплінарних дослідженнях і досвіді практиків. Мета – сприяти життєстійкості соціальних і природних систем та спільному створенню відповідального майбутнього.
2020	Інтегральне інвестування (Integral Investing)	Запропоновано нову інвестиційну парадигму «Інтегральне інвестування», що поєднує прибутковість з позитивним соціальним та екологічним впливом. Описано 21 принцип реалізації ЦСР в межах планетарних кордонів через інвестування на ранніх стадіях та підприємництво. Ключовий інструмент – модель Theta для комплексної оцінки інвестиційних рішень.
	Освіта – Розвивайся безперервно (Bildung – Keep Growing)	Переосмислення освіти, обміну знаннями та безперервного навчання як основи сталого економічного та політичного розвитку. Поняття bildung поєднує моральний, емоційний та інтелектуальний розвиток і пропонується як засіб відновлення суспільств після пандемії COVID-19.
2021	Порожнє море (The Empty Sea)	Аналіз концепції «блакитної економіки» та її реалістичних перспектив. Розглянуто історичні, економічні та екологічні аспекти використання морських ресурсів. Попередження про ризики надмірного вилову, експлуатації океану та можливий колапс морських екосистем. Наведено приклади історичного освоєння морів та взаємодії людини з морськими ресурсами.

Продовження таблиці 1.

Рік	Назва документу	Зміст
2022	Земля для всіх (Earth for All) – Путівник з виживання для людства	Розглянуто сценарії Too-Little-Too-Late та The Giant Leap. Запропоновано 5 системних переломних кроків: подолання бідності та нерівності, підтримка маргіналізованих груп, трансформація продовольчої та енергетичної систем, перезапуск глобальної економіки – усе в межах планетарних обмежень.
2023	ЦСР для всіх: стратегічні сценарії (SDGs for All: Strategic scenarios)	Застосовано систему динамічного моделювання Earth4All для аналізу прогресу щодо ЦСР і формування можливих шляхів прискорення їх досягнення в умовах планетарної надзвичайної ситуації.
	Люди та планета: сталі демографічні сценарії XXI століття (People and Planet: 21st-century sustainable population scenarios)	Демонстрація двох сценаріїв: Too Little Too Late (пік населення ≈ 8.6 млрд у 2050 р., потім падіння до 7 млрд до 2100 р.) та The Giant Leap (пік ≈ 8.5 млрд у 2040 р., зниження до ≈ 6 млрд до кінця століття), що враховують інвестиції в боротьбу з бідністю, освіту, здоров'я, продовольчу безпеку, гендерну рівність
2024	Земля для всіх: Австрія (Earth4All: Austria)	Локалізована версія глобальної ініціативи Earth4All для Австрії, яка адаптує системні трансформаційні підходи для забезпечення справедливого та сталого майбутнього згідно з глобальним баченням.
	Круглий стіл про майбутнє людини (Roundtable on the Human Future)	Колективне осмислення системних майбутніх ризиків з планетарної перспективи: учасники визначають природу кризи й можливості для вирішення, але не формують єдині політичні рекомендації – відкритий простір для подальшої розробки.
2025	Стійкий мир в епоху антропоцену (Enduring Peace in the Anthropocene)	Збірка есе членів Римського клубу про мир у епоху антропоцену: заклик до радикальної трансформації цінностей, інституцій і поведінки – культура співпраці, співчуття та турботи; різноманітні погляди стимулюють діалог і дії заради сталого майбутнього.
	Переосмислення міст: системний підхід до сталого розвитку урбаністики (Rethinking cities: A systems approach to sustainable urban futures)	Звіт підготовлено за участю з Hot or Cool Institute: сучасний підхід до дизайну міського середовища не відповідає масштабам та терміновості кліматичних викликів; необхідна фундаментальна зміна мислення щодо проєктування та управління містами

Отже, аналіз еволюції концепції сталого розвитку свідчать про гнучкість поглядів лідерів думок та зміни фокусу наукових досліджень від екологічної складової до соціально-орієнтованої парадигми. Останні публікації вказують на необхідність комплексних і креативних підходів до вирішення глобальних проблем.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведене дослідження надало можливість встановити, що стало майбутнє можливе лише за умови взаємодії держав, бізнесу та громадянського суспільства, а також активного впровадження технологічних та соціальних інновацій.

У подальших дослідженнях доцільно приділити увагу сучасним тенденціям досягнення ЦСР і основним проблемам пов'язаним з виконанням поставлених задач. Також доцільно розглянути сталі бізнес-моделі, зокрема, моделі на основі циркулярної та шерингової економіки. Окрему увагу варто приділити цифровим трансформаціям, як інструменту досягнення ЦСР.

Література

1. Robinson J. Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*. 2004. URL: <http://ipidumn.pbworks.com/f/SquaringtheCircleSustainableDevelopment.pdf>
2. Страпчук С. І. Концептуальні підходи до визначення поняття «сталий розвиток». Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2020. № 2. С. 325-339. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/cee31a0f-3c45-4467-ae7a-480cafb42909/content>
3. Зайцева Л. О. Складові концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf
4. Тарасюк О. В. Теоретичні засади формування концепції сталого розвитку та її практична реалізація на сучасному етапі розвитку суспільства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. №1. С. 51-63. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/325967>
5. Командровська В. Є. Теоретико-методологічні основи концепції сталого розвитку підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. №4. С. 157-166. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/4/EV20234_157-166.pdf

6. Некрасова Л. А., Таха М. Х., Формування стратегії сталого розвитку підприємства в контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №12. С. 60-65. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3949/3984/9244>
7. Попович Н. В. Стратегії сталого розвитку країн Європи та їх картографічне забезпечення. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2015. №22. С. 108-111. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/4059>
8. Якименко І. Л., Петрашко Л. П., Димань Т. М., Салавор О. М., Шаповалов Є. Б., Галабурда М. А., Ничик О. В., Мартинюк О. В. Стратегія сталого розвитку: *Європейські горизонти* [Електронний ресурс]: Підручник. К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strateghiia_staloho.pdf
9. Grober U. Deep roots – A conceptual history of «sustainable development» (Nachhaltigkeit). *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung*. 2007. URL: <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2007/p07-002.pdf>
10. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. URL: <https://esu.com.ua/article-881633>
11. Hafner K. Jay W. Forrester Dies at 98: a Pioneer in Computer Models. *New York Times*. 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/11/18/technology/jay-forrester-dead.html>
12. Казак Р. Конференція ООН у Стокгольмі 1972 р.: значення для України та Світу. *Law. State. Technology*. 2022. №1. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/97>
13. Горбатенко В. Римський клуб і організація трансдисциплінарних проєктів з довгострокового прогнозування глобальних проблем. *Політичний менеджмент*. 2012. №3. С. 52-64. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/gorbatenko_rymskyi.pdf

14. Офіційний сайт Національного екологічного центру України [Електронний ресурс]. URL: <https://necu.org.ua/den-pryjnyattya-vsesvitnoyi-hartiyi-pryrody/>
15. Сталий розвиток для України [Електронний ресурс]. URL: <https://dev.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/>
16. Declaration R. Rio declaration on environment and development. in Report of the United Nations conference on environment and development. Rio de Janeiro. 1992. [Електронний ресурс]. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf
17. Sitarz D. Agenda 21: The Earth Summit Strategy to Save Our Planet. Boulder Earth Press. Colorado. 1993. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3064264>
18. Буринська О. І. Еволюція концепції сталого розвитку як головної парадигми нового тисячоліття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №7. С. 57-60. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_1_2016ua/16.pdf
19. Цілі розвитку тисячоліття Україна: 2000-2015 р. Національна доповідь. Київ. 2015. URL: <https://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf>
20. Дубовой М. Світ більше не буде колишнім. Що чекає планету в майбутньому? [Електронний ресурс]. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/auto/na-ukrainskih-dorogah-nezabarom-zyavitsya-revolutsijnij-pozashlyahovik-jetour-t1.htm>
21. Офіційний сайт Римського клубу [Електронний ресурс]. URL: <https://www.clubofrome.org/publications/?filter=reports-to-cor>

References

1. Robinson, J. (2004), "Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development", Ecological Economics, available at: <http://ipidumn.pbworks.com/f/SquaringtheCircleSustainableDevelopment.pdf> (Accessed 15 Aug 2025).
2. Strapchuk, S.I. (2020), "Conceptual approaches to the definition of the concept of "sustainable development"", Visnyk KhNAU. Seriiia «Ekonomichni nauky», vol. 2, pp. 325-339, available at: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/cee31a0f-3c45-4467-ae7a-480cafb42909/content> (Accessed 15 Aug 2025).
3. Zaitseva, L.O. (2019), "Constituents of sustainable development", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 11, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf (Accessed 15 Aug 2025).
4. Tarasiuk, O.V. (2025), "Theoretical foundations of the formation of the concept of sustainable development and its practical implementation at the current stage of development of society", Ekonomika, upravlinnia ta administruvanniai, vol. 1, pp. 51-63, available at: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/325967> (Accessed 15 Aug 2025).
5. Komandrovs'ka, V.Ye. (2023), "Theoretical and methodological foundations of the concept of sustainable development of the enterprise", Ekonomichnyj visnyk Dniprovs'koi politekhniky, vol. 4, pp. 157-166, available at: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/4/EV20234_157-166.pdf (Accessed 15 Aug 2025).
6. Nekrasova, L.A. and Takha, M.Kh. (2024), "Formation of a Sustainable Development Strategy for Enterprises in the Context of European Integration Processes", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 12, pp. 60-65, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3949/3984/9244> (Accessed 15 Aug 2025).
7. Popovych, N.V. (2015), "Sustainable development strategies of European countries and their cartographic support", Problemy bezperervnoi

heohrafichnoi osvity i kartohrafii, vol. 22, pp. 108-111, available at: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/4059> (Accessed 15 Aug 2025).

8. Yakymenko, I.L. Petrashko, L.P. Dyman', T.M. Salavor, O.M. Shapovalov, Ye.B. Halaburda, M.A. Nychyk, O.V. and Martyniuk, O.V. (2022), *Stratehiia staloho rozvytku: Yevropejs'ki horyzonty* [Strategy for Sustainable Development: European Horizons], NUFT, Kyiv, Ukraine, available at: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/stratehiia_staloho.pdf (Accessed 15 Aug 2025).

9. Grober, U. (2007), “Deep roots – A conceptual history of «sustainable development» (Nachhaltigkeit)”, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, available at: <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2007/p07-002.pdf> (Accessed 15 Aug 2025).

10. Encyclopedia of Modern Ukraine (2025), available at: <https://esu.com.ua/article-881633> (Accessed 15 Aug 2025).

11. Hafner, K. and Jay, W. (2016), “Forrester Dies at 98: a Pioneer in Computer Models”, New York Times, available at: <https://www.nytimes.com/2016/11/18/technology/jay-forrester-dead.html> (Accessed 15 Aug 2025).

12. Kazak, R. (2022), “The UN Conference in Stockholm 1972: significance for Ukraine and the World”, Law. State. Technology, vol. 1, available at: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/97> (Accessed 15 Aug 2025).

13. Horbatenko V. (2012), “The Club of Rome and the organization of transdisciplinary projects on long-term forecasting of global problems”, Politychnyj menedzhment, vol. 3, pp. 52-64, available at: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/gorbatenko_rymskyi.pdf (Accessed 15 Aug 2025).

14. National Ecological Center of Ukraine (2025), available at: <https://necu.org.ua/den-pryjnyattya-vseshvitnoyi-hartiyi-pryrody/> (Accessed 15 Aug 2025).

15. Sustainable development for Ukraine (2025), available at: <https://dev.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/> (Accessed 15 Aug 2025).
16. United Nations (1992), “Declaration R. Rio declaration on environment and development. in Report of the United Nations conference on environment and development. Rio de Janeiro”, available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf (Accessed 15 Aug 2025).
17. Sitarz, D. (1993), Agenda 21: The Earth Summit Strategy to Save Our Planet, Boulder Earth Press. Colorado, USA, available at: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3064264> (Accessed 15 Aug 2025).
18. Burynska, O. (2016), “Evolution of the concept of sustainable development as the main paradigm of the new millennium”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 7, no. 1, pp. 57-60, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_1_2016ua/16.pdf (Accessed 15 Aug 2025).
19. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies (2015), “Millennium Development Goals Ukraine: 2000-2015”, available at: <https://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf> (Accessed 15 Aug 2025).
20. Dubovoj, M. (2025), “The world will no longer be the same. What awaits the planet in the future?”, available at: <https://news.obozrevatel.com/ukr/auto/na-ukrainskih-dorogah-nezabarom-zyavitsya-revolutsijnij-pozashlyahovik-jetour-t1.htm> (Accessed 15 Aug 2025).
21. Club of Rome (2025), available at: <https://www.clubofrome.org/publications/?filter=reports-to-cor> (Accessed 15 Aug 2025).

Стаття надійшла до редакції 26.08.2025 р.